

סימן קל"ט

היתר מיסה לכהן במטום שיעבור מעל בית קברות

כ"ד למ"טמונים, תשע"ג

בתוכו – הבית טמא, טומאה בבית –
מה שבתוכו טמא".

והנה יש כאן שני עניינים במשנה זו:
אם יש בו פותח טפח, ואם יש ביציאתו
פותח טפח. והכוונה בזה שבדין טומאת
מת יש דין מיוחד של טומאה באוהל,
שלא זו בלבד שהנוגע בטומאה נטמא
אלא אף כשנמצא באוהל עם הטומאה
או שמאהיל על הטומאה או שהטומאה
מאהילה עליו – בכל אלו הוא נטמא.
עוד אמרו באוהל שהוא חוצץ בפני
הטומאה, ובמשנה שם (פרק ח') נתבארו
הרבה פרטים בזה, ובערוך השולחן
העמיד בהלכות טומאת מת (י"ד, א' –
כ"ה) ביאר בהרחבה שנחלקו הראשונים
אם רק אוהל שאינו מקבל טומאה חוצץ
בפני הטומאה או שמא אף אוהל המקבל
טומאה חוצץ בפניה, שר"י והראב"ד
סוברים שאוהל המקבל טומאה אינו
חוצץ בפניה, אך דעת הרמב"ם והר"ש
והרא"ש והרע"ב ורוב הראשונים
שאוהל חוצץ בפני הטומאה בכל עניין,
ומה שמנתה המשנה שיש דברים שאינם
חוצצים יתבאר בהמשך טעם הדבר.

הנה, כל זה כשיש שם אוהל והוא
טפח על טפח ברום טפח, שאז הטומאה

מאחר ונשאלתי על ידי תלמידי אם
מותר לכהן לעלות על מטוס שידוע לו
שיעבור מעל בית קברות של יהודים,
אמרתי אשנה פרק זה. ויש לדון בו
מכמה פנים, שקודם יש לבאר אם
טומאת בית הקברות עולה עד לרקיע
אם לאו, ואף אם הטומאה עולה יש לדון
אם הכהן מוזהר עליה, ואם המטוס הוא
כאוהל החוצץ בפני הטומאה.

פרק א': דין גגו טפח וביציאתו טפח

במסכת אהלות (ג', ז') שנינו: "טפח
על טפח על רום טפח מרובע מביא את
הטומאה וחוצץ בפני הטומאה. כיצד?
ביב שהוא קמור תחת הבית: יש בו פותח
טפח ויש ביציאתו פותח טפח, טומאה
בתוכו – הבית טהור, טומאה בבית – מה
שבתוכו טהור, שדרך הטומאה לצאת
ואין דרכה להכנס; יש בו פותח טפח
ואין ביציאתו פותח טפח, הטומאה
בתוכו – הבית טמא, טומאה בבית – מה
שבתוכו טהור, שדרך הטומאה לצאת
ואין דרכה להכנס; אין בו פותח טפח
ואין ביציאתו פותח טפח, טומאה

במקומה עומדת. אמנם, אם חסר מהדבר המאהיל בגובהו או רוחבו או רומו, אין כאן אוהל והטומאה בוקעת ויורדת ובוקעת ועולה כמבואר במשנה שם (י"ד, ז').

אך מה שאמרו שצריך שביציאתו יהיה פותח טפח לכאורה אינו מובן, שמדוע יש צורך שיהיה פתח פתוח ברוחב טפח על מנת שיהיה כאן דין אוהל? ולכאורה משמע שאם אין פתח יציאה לטומאה אין האוהל חוצץ כלל, וכפי שאמרו במשנה שהבאנו לעיל בחלוקה השנייה בביב קמור, שאם אין ביציאתו פותח טפח, אף שיש בו עצמו טפח על טפח הבית טמא, והרי זה כאילו הטומאה בבית והביב אינו מציל על כך. מכל מקום, כאמור, לא נראה שזהו דין בהגדרת האוהל אלא שזהו דין נוסף, וצריך עיון להבין מה עניינו.

והנה, בפירוש המיוחס לרש"י במסכת נזיר (נ"ג, ד"ה 'זה קבר סתום') נראית דעתו שבאמת אין צריך אלא אוהל טפח ואז הטומאה במקומה עומדת ואף שאין ביציאתו טפח, ולכאורה קשה מביב קמור על דבריו. ומטעם זה חלקו עליו רוב הראשונים, הרי הם הרמב"ן בתורת האדם (עניין הכהנים), והתוספות במסכת ברכות (י"ט, ד"ה 'רוב'), וכן

דעת תוספות הרא"ש ותוספות רבי יהודה החסיד שם, וכן דעת הריטב"א במסכת סוכה (ד'). והראב"ד בהשגותיו בהלכות טומאת מת (ז', ד') והסמ"ג (עשין, רל"א) ועוד ראשונים. אמנם, המעיין שם בדברי הראב"ד יראה שאף הוא חולק מעט על שאר הראשונים שלדעתו דין אוהל המטמא הוא בשני אופנים ויש לחלק בין יש רום טפח מהאוהל לקרקע לבין אם יש רום טפח מהאוהל לטומאה, ויתבאר בהמשך.

מתוך עיון בדברי הראשונים מתבאר שיש כאן שלוש שיטות, שהנה בספרי (פרשת חקת, פיסקא קכ"ז) ובתוספתא אהלות (סוף פרק ט"ז) מובא דין קבר סתום שמטמא כל סביביו (ולקמן נבאר שנחלקו אם יש לדין קבר סתום אף טומאת אוהל). והנה דעת רוב הראשונים שכל שאין ביציאתו טפח הרי הוא כקבר סתום ומטמא כל סביביו, ומטעם זה הבית טמא בביב קמור, וזו לשונו בתפארת ישראל על המשנה שם (פרק ג', משנה ז', אות ע"ב) בהסבר הדין: "דכיון שיש בהמקום של הטומאה אויר טפח על טפח ממעל להטומאה, ואין להרווח פתח טפח על טפח לרשות הרבים אף שלהפתח שלהבית גם כן אין לו טפח על טפח, על כל פנים כיוון דמקום הטומאה טפח על טפח והוא

סגור מכל צד הוה ליה כקבר סתום שמשמא מדאורייתא, דאם הקבר באויר מטמא למעלה עד הרקיע ולמטה עד התהום כל שכנגד הקבר, וגם בצדדיו מתפשטת הטומאה...".

ובאמת נראה לי שמשנה זו היא יסוד שיטה זו שקבר סתום מטמא כטומאה רצוצה עד לתהום ועד לרקיע, שכיון שדין ביב קמור בשאין ביציאתו טפח צריך ביאור, על כן ביארוהו מדין זה של קבר סתום, ומכאן יצא להם החומרא הזו, וכמו שמתבאר מתוך דברי הרמב"ן (שם). מכאן שביאור המשנה הוא שכל שאין ביציאתו פותח טפח הוא קבר סתום ובקבר סתום אין האוהל חוצץ ועל כן כל הבית טמא בביב קמור כגון זה.

ולא כן הביין הראב"ד, שהראב"ד שם ביאר שכל שאין טפח מהאוהל ועד הטומאה הוא כקבר הסתום, אך לא כתב כן גבי כל שאין ביציאתו פותח טפח יותר מזה כתב הראב"ד, שאם יש טפח מהאוהל ועד הטומאה אין כאן טומאת אוהל כלל אלא רק טומאת מגע, ומוכח שלדעתו אי אפשר לפרש דין ביב קמור שאין ביציאתו פותח טפח משום קבר סתום. לכן נראה שלדעתו הבית טמא משום שהרי זה כאילו הטומאה בתוך הבית, שכיוון שאין ביציאתו פותח טפח

הרי הוא נכנס חזרה לבית, שלא אמרו שדרך טומאה לצאת אלא כשיש לה מקום לצאת, אך כשאין באפשרותה לצאת הרי שדרכה גם להיכנס והיא נכנסת חזרה לבית כיוון שמשם ודאי יוציאוה.

אם כן, טעמו של הראב"ד אינו משום שהאוהל אינו חוצץ כקבר הסתום, אלא משום דין מיוחד שדרך טומאה לצאת. וראיתי שגם בערוך השולחן העתיד בהלכות טומאת מת (י"ח, ח') כתב כן בדעת הראב"ד. ונראה לי שכן גם דעת הרב עובדיה מברטנורא על פי פירושו שם במשנה לעניין ביב קמור, שלשונו בפירוש הדין השני דומה ללשון הראב"ד שהוא משום דרך טומאה לצאת ולא משום קבר סתום. אמנם, לפי זה אין זה אלא כשיש פתח נוסף, ואף אז אינו אלא מדרבנן, אך כשאין פתח כלל האוהל חוצץ בפני הטומאה.

ולעניין מה שהקשינו לעיל על שיטת המיוחס לרש"י במסכת נזיר, יגעתי ומצאתי ביאור שיטתו בדברי הראב"ה (תשובות וביאורי הסוגיות, סימן תתקפ"ה), וזו לשונו שם: "קבר סתום, אפילו יש בו פותח טפח, מאחר שהוא קבר שניתן שם להינתן לעולם הקבר עצמו מטמא כמת... נפש אטומה, הנוגע

שבלא זה הרי הטומאה כאילו טמונה והכול נחשב כקבר הסתום ויטמא כל סביביו, ולדעת הראב"ד ורע"ב הוא משום דין דרך טומאה לצאת שאם לא כן יכנס חזרה לבית, ולדעת רש"י וראבי"ה הוא משום שאם אין ביציאתו פותח טפח אין לו שם אוהל לחצוץ בפני הטומאה שכן דינו ככלי.

לפי זה, לדעת הראב"ד ורע"ב ורש"י וראבי"ה אין טומאה בוקעת ועולה כשיש אוהל טפח. אמנם, לפי שיטת שאר הראשונים אם אין ביציאתו פותח טפח דין המקום כדין קבר הסתום וטומאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

פרק ב': קבר הסתום

כבר ביארנו שדין קבר הסתום הוא שמטמא כל סביביו, ולרוב הראשונים לא די שמטמא כל סביביו אלא שטומאתו אף בוקעת ועולה עד לרקיע, ובטעם הדבר נראה שקבר הסתום הרי הוא כאילו כל הקבר הוא גוף הטומאה, ועל כן הטומאה אינה רק כנגד המת עצמו אלא כנגד כל הקבר. זו דעת רוב הראשונים מלבד הראב"ד שדעתו התבארה לעיל שדין קבר הסתום אינו אלא באין טפח בין הגג למת, וראיתי בשיעורים על טהרות לגאון הרב אהרן ליכטנשטיין (בסוף הספר) שמסביר

בה מן הצדדין טהור מפני שטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, פירוש: אין תורת קבר עליה, שאין דרך להניח מת לעולם במקום צר שאין בו פותח טפח. ואם היה מקום הטומאה טפח על טפח על רום טפח הנוגע בו מכל מקום טמא, מפני שהוא כקבר סתום... ביב שהוא קמור תחת הבית, יש בו פותח טפח ויש ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טהור, פירוש: מאחר שהניח ביציאתו פותח טפח סתמא דמילתא דעתו לפנותו משם ואין תורת כלי עליו. יש בו פותח טפח ואין ביציאתו פותח טפח טומאה בתוכו הבית טמא, שתורת כלי עליו מאחר שאין ביציאתו פותח טפח הרי הוא נקרא קבר סתום."

בהמשך דבריו כותב ראבי"ה מפורש שאוהל חוצץ אף באין ביציאתו פותח טפח, ומעטה הדברים ברורים, שאוהל טפח חוצץ בפני הטומאה בכל עניין, אך אם אין ביציאתו פותח טפח אין זה בגדר אוהל אלא תורת כלי עליו, ובערוך השולחן העתיד (שם, כ"ה, ד"ז) ביאר שלכל הראשונים, כל שאין בו קביעות יש עליו תורת כלי ואינו חוצץ כלל. וזהו שאמרנו שנחלקו הראשונים מדוע צריך שיהיה ביציאתו פותח טפח, שלדעת הרמב"ם והרמב"ן וסיעתם הוא משום

דעתו של הראב"ד בכך שכיוון שאין טפח בין המת לאוהל על כן זו טומאה רצוצה, אך מאחר ושלא כנגד המת יש טפח בין האוהל לקרקע על כן הטומאה הרצוצה מתפשטת בכל האוהל ועולה עד לרקיע כנגד הקבר.

והנה, דין קבר הסתום לרוב הראשונים הוא חידוש גדול לחומרא, שהרי כבר אמרנו שכל שאינו מקבל טומאה אף חוצץ בפני הטומאה, אך באוהל הסתום אף שאינו מקבל טומאה מכל מקום רואים את כל הקבר כאילו הוא הטומאה עצמה והרי היא בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת כנגד הקבר כולו. יוצא מדבריהם שחציצה היא רק במקום שיש מקום לטומאה לצאת, שאם לא כן טומאה הממלאת חלל טפח ללא פתח יציאה משווה את החלל כולו כטומאה עצמה כמו שנתבאר. לפי זה דין קבר הסתום הוא חידוש לעניין חציצה. ולדעת הראב"ד ורש"י וסיעתם צריך לומר שדין קבר הסתום אינו חידוש בדין חציצה אלא בדין טומאה רצוצה, שאמנם כל מקום שיש אוהל טפח יש חציצה, ובמקום שאין אוהל טפח הטומאה בוקעת ועולה, ובמקום שיש דין קבר סתום הטומאה בוקעת ועולה כנגד הקבר ולא כנגד הטומאה בלבד (וזה החידוש, כאמור).

אמנם לכאורה צריך עיון ממה שאמר רבי אלעזר בר צדוק במסכת ברכות (י"ט:): שהיו מדלגים מעל ארונות של מתים על מנת לראות מלכי ישראל, ומשמע משם שאין איסור דאורייתא לעבור מעל ארונות שיש בהם חלל טפח אלא איסור דרבנן גזירה משום ארונות שאין בהם טפח. ועל זה תירץ הרמב"ן בתורת האדם (שם): "וכבר היו מתירין כניסת כהנים לבית הקברות מפני זה שאמרו שם בגמרא... מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל, משום דרוב ארונות יש בהן פותח טפח ומיעוט אין בהם וגזרו על שיש בהן אטו אין בהן, ומשום כבוד הבריות לא גזרו רבנן, וזה הטעם מתיר להם כניסת כהנים לבית הקברות לכבוד מתי מצוה שלהם דאיסור של דבריהם הוא ונדחה מפני כבוד הבריות... וזה ההיתר אפשר היה לפי מה שהיו רבותינו ז"ל נוהגין בדרכי קבורה שהיו עושין ארונות שיש בהן חלל טפח ויש ביציאתן פותח טפח ולא היתה טומאה בוקעת ועולה, אבל עכשיו לפי מה שנוהגין דורות הללו לעשות קברים סתומים, אפילו יש בהן חלל טפח כיון שאין ביציאתן פותח טפח טומאה בוקעת מהן ועולה..."

ובן דעת הרבה ראשונים שיש להעמיד

אותה סוגיה ביש ביציאתו פותח טפח. ולרש"י ולראב"ד הדברים שם כפשוטם. אמנם הרמב"ם בהלכות טומאת מת (י"ב, ו') תירץ שקבר הוא דווקא בבניין, ובארון אין דין קבר כיוון שהוא נידון ככלי ולא כבניין, ולכן הוא חוצץ בפני הטומאה אם יש טפח בין הגג למת, והראב"ד שם תירץ באופן אחר, שמדאורייתא אין הכהנים מוזהרים על טומאת קבר אלא רק על טומאת מת.

ה'יוצא לנו לדינא מכל הנ"ל בקברים שלנו, שלרוב הראשונים אם המת קבור בקרקע ומעליו מצבת אבן, והקבר סתום מכל סביביו, אין כאן אוהל החוצץ בפני הטומאה אלא כל הקבר כולו טומאתו עולה עד לרקיע, ולפי זה יש לומר שמי שנמצא מעל לאוויר הקבר נטמא בו, ועל הכהנים להיזהר בזה.

פרק ג': הגדרת המטוס

לכאורה יש מקום לומר שאף שטומאת הקבר בוקעת ועולה, מכל מקום גוף המטוס הוא חציצה, והטומאה אינה מטמאת את הכהן היושב במטוס מטעם זה. ואמנם מטוסים עשויים מאלומיניום, וכבר פסק הגאון הרב משה פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (י"ד ג', כ"ב) שכלי אלומיניום אינם חייבים טבילה אלא מדרבנן, ואם כן אף טומאתן אינה אלא

מדרבנן לכל היותר וכמוכח מתשובתו במקום אחר (י"ד ב', קס"ד). והנה, לעניין כלים שטומאתם מדרבנן פסק בערוך השולחן העתיד (שם, כ"ה, ח') כדעת הר"ש לדינא שכלים שטומאתם מדרבנן חוצצים בפני הטומאה ואין דינם כדבר המקבל טומאה שאינו חוצץ בפני הטומאה. לכאורה, יש לומר לפי זה שהמטוס חוצץ בפני הטומאה.

אמנם, כל זה אם נאמר שיש למטוס דין אוהל, והלא זה קשה לומר שהרי במסכת גיטין (ח':) הביאו מחלוקת רבי ורבי יוסי רבי יהודה בדין אוהל זרוק אם דינו כאוהל, והרמב"ם פסק בהלכות טומאת מת (י"א, ה') כרבי שאוהל זרוק אין דינו כאוהל, והרי מטוס הוא אוהל זרוק ואם כן אינו מביא את הטומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה.

וראיתי אף מי שרצה לומר שמטוס דינו כרשות הרבים, והרי ידוע מה שנפסק במסכת טהרות (פרק ו') שספק טומאה ברשות הרבים טהור, והרי מעבר המטוס מעל לבית הקברות הוא כמעט לעולם ספק ולכאורה יש להקל בו. אמנם לעניות דעתי קשה לומר כן, שהרי פסק הרמב"ם בהלכות שאר אבות הטומאות (כ', א') שרשות הרבים לעניין טומאה היא כדין רשות הרבים לעניין שבת, ולא

מהקבר אין לה מה שתחצוץ בפניה כיוון שהמטוס הוא כאוהל זרוק שאינו חוצץ, וגם בַּסְפָּקָה יש להחמיר כיוון שאין המטוס מוגדר כרשות הרבים.

עוד ראיתי בביטאון "מעלין בקודש" מאמר מאת הרב דני וולף (גיליון 9) בעניין זה, שבדבריו רוצה לומר שיש למטוס דין צמיד פתיל המציל באוהל המת, ובאמת שיש מה לדון מצד זה שהרי ברור מצד מה שהלחץ במטוס שונה מהלחץ שמחוץ למטוס שיש במטוס סגירה גמורה וכעין צמיד פתיל. וכמו שכתב שם הרב הנזכר מה שיש לדון הוא אם מה שאמרו חכמים שיש צורך במירוח הוא מצד הדין של צמיד פתיל או מצד שצריך סגירה חשובה וכל שיש שם סגירה חשובה הרי הוא צמיד פתיל. ומכיוון שכבר נתבאר שאלומיניום אינו מקבל טומאה לכל הפחות מדאורייתא ואולי אף מדרבנן, על כן יכול להיות בו דין צמיד פתיל, וצריך עיון בכל זה.

פרק ד': טומאה במקום צורך

אולם מה שנראה לי היתר ברור הוא מצד אחר, שהרי כבר הבאנו מה שאמרו במסכת ברכות לעניין מה שהיו מדלגין מעל ארונות של מתים, ומכל מקום שם הסיקו להתיר רק בטומאה דרבנן ולא

נראה לומר שמפאת מה שרבים נמצאים במטוס יש לו דין רשות הרבים, שאין האוויר נחשב מקום שהרבים מצויים בו. וראיתי שבשו"ת חלקת יעקב (יו"ד, ר"ט) כתב להתיר משום זה, אך באמת בתשובה נוספת (שם, ר"י) הודה לשואל שבסתם אין להקל משום זה שהרי לא אמרו ספק טומאה ברשות הרבים טהור אף לכתחילה אלא דווקא בדיעבד.

עוד יש לי מקום עיון בכל דין זה אם אמרוהו במקום שהטומאה עולה לרקיע, שאולי יש לומר שאין הולכים אחר מקום הילוך המטוס אלא אחר מקור הטומאה, ומאחר ומקור הטומאה הוא ברשות היחיד שהיא מגודרת כולה על כן נחשב זה כספק טומאה ברשות היחיד, ולא מצאתי מקור לפשוט לי ספק זה. עוד יש להקשות על היתר זה, שכיוון שבכל בתי הקברות שהייתי אני בהם היו כולם מוקפים חומה או גדר ויש להם דין רשות היחיד, הרי שלכאורה רשות היחיד אף היא עולה עד לרקיע והטומאה – אף במקומה ברקיע – דינה כטומאה ברשות היחיד ולא כטומאה ברשות הרבים. וצריך עיון בכל זה, ומכל מקום אין זה פשוט כלל וכלל להתיר משום ספק טומאה ברשות הרבים.

לפי דברינו, הטומאה הבוקעת ועולה

בטומאה דאורייתא, וכבר ביארנו שכאן הוא דין טומאה דאורייתא. אמנם, שם למדנו שיש מקום להתיר בשב ואל תעשה אף איסור דאורייתא משום כבוד הבריות, ולכאורה כאן שב ואל תעשה שהרי ברגע שעולה הכהן למטוס אין שם טומאה כלל, וכשמגיע למקום הטומאה הרי לא עשה מעשה.

ובן ראיתי בהגהות יד אברהם לשולחן ערוך (יו"ד, שע"ב) כדברינו, שכתב לעניין מה שכתב הרמ"א בכהן ערום באוהל המת שאם הוא טומאה דאורייתא אסור לו להמתין להלביש עצמו אלא חייב לצאת מיד: "נראה דהיינו דווקא כששכב מתחילה באיסור דהמת כבר היה בבית קודם שנכנס, או שנכנס לבית הקברות, בכהאי גוונא נחשב מעשה כההיא דכלאים... שלבש בתחילה באיסור על ידי מעשה, אבל אם בכניסתו לא היה עדיין מת בבית ושכב שם כהן ערום בבית בהיתר ואחר כך אירע שמת שם אחד, בכהאי גוונא לא מיחשב שהייה כמעשה... ושרי לכהן לשהות עד שלבש את עצמו, דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה בשב ואל תעשה...". וכן בפתחי תשובה שם (סק"ד) הביא מספר משנת חכמים שאף הוא כתב כן, ואין הספר תחת ידי לעיין בו.

ולכאורה זהו כאדם העולה לעגלה המובילה אותו דרך מקום הטומאה, שוודאי אין איסור בעצם עלייתו לעגלה, אף אם לאחר מכן יגיע למקום הטומאה. אמנם, שמא יש לחלק ולומר שבעגלה יכול לרדת בכל רגע, וכן מי שנכנס לחדר שאין שם מת הרי אין יכול לדעת בבירור שתהיה שם טומאה, אך מי שנכנס למטוס שידוע שיטוס מעל בית קברות הרי זה כפסיק רישא ואינו יכול לטעון שאין כאן מעשה שהרי בעצם עלייתו הרי הוא מביא עצמו לכדי טומאה באופן ישיר וברור, ויהיה זה בבחינת קום עשה ולא בבחינת שב ואל תעשה.

אולם לאחר העיון נראה לי שאפילו נאמר שיש בזה קום עשה באיסור דאורייתא של טומאת כהנים, מכל מקום לצורך יש מקום גדול להתיר. וחילי דידי ממה שהביאו בסוף הסוגיה שם מכהן גדול ונזיר שנטמאים למת מצווה, שכתב רש"י שהוא משום גזירת הכתוב מיוחדת שנכתבה שם ללמד שמת מצווה מלכתחילה לא היה בכלל מה שאסרה תורה לכהן הגדול להיטמא. אמנם בתוספות שם (ד"ה 'שב') חלק על דברי רש"י ודחאם, ותירץ שאף שהיה מקום ללמוד מכהן גדול שדוחים אף בקום ועשה משום כבוד הבריות,

מכל מקום אין למדים מכהן גדול ונזיר שאפשר לעשות כן אף בשאר עניינים משום שאיסורם אינו איסור השווה בכל, ועל כן הוא קל יותר, ורק מפני זה הוא נדחה מפני כבוד הבריות.

ומדברי התוספות משמע שבאיסור טומאת מת שלא גזרוהו אלא על הכהן הקלו בו בכל מקום שיש עניין של כבוד הבריות. ולדברי התוספות הסכימו תוספות הרא"ש ותוספות רבינו יהודה החסיד והרשב"א והרז"ה (י"א ע"ב בדפי הרי"ף), וכן דעת רב האי גאון כמובא בתורת האדם (שם). מכל מקום, הרמב"ן והריטב"א מסכימים לדברי רש"י, ובצל"ח לסוגיה שם הסתפק בדעת הרמב"ם ולא העלה דבר ברור, ואם כן היא מחלוקת גדולה, אך נראה שדעת רוב הראשונים נוטה להיתר.

לכאורה יש לזה ראייה גדולה ממה שאמרו בירושלמי נזיר (פרק ז', הלכה א') שהתירו לכהנים להיטמא לנשיא שמת אף שיש לו קוברים, שעשאוהו כמת מצווה מפני כבודו, ומוכח שלמדו חז"ל מהיתר מת מצווה שבכל מקום שיש עניין גדול של כבוד ניתן להתיר טומאת כהנים, וגם הרמב"ם פסק כן בהלכות אבל (ג', י'), וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד, שע"ד, י"א). אמנם דין זה

נפסק להלכה אף בתורת האדם (שם) ואם כן גם המחמירים כשיטת רש"י מודים בדין זה, וצריך לומר לשיטתם שרק בכבוד המת עצמו התירו כמת מצווה ולא בכל כבוד הבריות. וזה דומה קצת למה שכתב הצ"ח שם שלמחמירים יש בכל זאת להתיר במקום ביזיון גדול מאוד אך לא בכל עניין של כבוד הבריות. וכן ראיתי שפסק בנשמת אדם (א', ס"ג, אות ב').

עוד יש להעיר מה ששם בירושלמי נחלקו החכמים אם מותר לתלמיד להיטמא לרבו, וכן שאלו אם מותר להיטמא לצורך תלמוד תורה, ואף שלא נתבאר שם הדין למעשה מכל מקום נראה לי קצת מלשון הגמרא שנוטים שם להקל בזה. ומכל זה מתבאר יותר כדעת הראשונים המקילים בכל עניין של כבוד.

והנה, מדברי הרמ"א (יו"ד, שע"ב, א') נראה שפסק כדברי המחמירים, שהרי בכהן ערום הנמצא בבית עם המת לא אמר שיכול ללבוש כותנתו קודם שייצא אלא אם כן הטומאה היא טומאה דרבנן, אך בטומאה דאורייתא פסק להחמיר אף שיש כאן משום כבוד הבריות. אמנם, מהקרן אורה למסכת נזיר (מ"ח). נראה שנוטה לדעת הראשונים המקילים, וכן

משמע מהדגול מרבבה לשולחן ערוך (שם) שחולק על הרמ"א בזה, וגם באבן העזר שם כתב שהעיקר להלכה כדעת המקילים, וגם ערוך השולחן שם (סעיף ד') כתב שהסכימו הגדולים שיכול ללבוש הכתונת.

יציא לנו לדינא חידוש גדול, שלצורך מצווה וכבוד הבריות ודאי יש להקל אפילו בקום עשה להיטמא למת, ולכל הפחות במקום בזיון גדול יש להתיר. וכבר ביארנו שאפשר לומר שעלייה למטוס איננה אלא שב ואל תעשה לעניין הטומאה, אלא שאף אם נאמר שהוא קום עשה, מכל מקום יש מקום להתיר לצורך מצווה על פי רוב הראשונים. והנה, בשו"ת חלקת יעקב (שם, ר"י) כתב לעניין טומאת בית הפרס שמה שהתירו צורך מצווה הוא לאו דווקא, אלא אפילו כל צורך של פרנסה או לישא אשה או לדון בבית הדין נחשב צורך מצווה, ואף אם נאמר שלדעת הראשונים המקילים אפילו בטומאה דאורייתא אין להקל כל כך, מכל מקום במקום כבוד הבריות וצורך גדול ודאי יש להקל.

פרק ה': הלכה למעשה

על פי מה שנתבאר נראה לי ברור, אף שממידת חסידות יש מקום להחמיר שלא לטוס מעל בית קברות יהודי, מכל

מקום לדינא יש מקום גדול להקל, שהרי נקדים ונאמר שכלל לא ברור שהכהן צריך לברר עניין זה אם המטוס עובר מעל בית קברות אם לאו, ואף אם נאמר שחייב לברר הרי לא יוכלו לומר לו בבירור, וכמו שכתב בשו"ת חלקת יעקב (שם, רי"א): "דהאורון אינו כמו מסילת הברזל, כשנוסעים למשל מציריך לרומא ע"י מסילת הברזל, לעולם נוסעים בדיוק ממש על דרך זה, אבל באורון אפילו כשמדקדק לעוף תמיד בהאור דרך הישר מציריך לרומא ושלא לשנות כלל דרך האור (שבאמת זה אינו דוקא תמיד) ואפילו אנו נדע שמלתחת יש ודאי קברי ישראל, אינו פסיק רישא, דהמרחק שלמעלה במקום שהוא פורח על למטה על הארץ הוא כך, אף כשלמעלה הוא מדקדק לעוף תמיד באותו האור ממש, אבל למטה על הארץ יוכל להחליף אהילותו בכמה מאות מעטר... וכשהאורון כבר נוסע קרוב לשטח הארץ בכדי לנוח על הארץ, יש איזה מרחק אפשר שהנסיעה בהאור כבר בדיוק ממש כלפי הארץ, אבל מקומות כאלו ממש ליד שדה התעופה, פשיטא שאין לחוש על קברי ישראל קבועים..."

אם כן ברור שאין כאן ספק שניתן לברור כלל. ואין לומר שמפאת זה הטיסה הרי

היא ספק, וכבר אמרנו שספק טומאה ברשות היחיד ספק טמא – שכל זה כשהולך במקום שיש לו ספק אם יש שם טומאה, והרי לא נחזיק כל העולם לספק טומאה משום שאיננו יודעים, אלא רק כשיש יסוד ברור לומר שעוברים במקום שיש ספק טומאה; ולא נראה לי שהטיסה במטוס – אף אם לעיתים עוברים ליד בית קברות – יש לומר עליה שהיא בבחינת ספק טומאה, זה נראה לי רחוק מאוד.

אמנם, אם היינו אומרים שמצב זה הוא ספק טומאה ברשות היחיד ושהוא קום עשה באיסור דאורייתא ודאי לא היינו מתירים סתם לטוס ללא צורך, ואף לצורך קטן לא היינו מתירים. ואף לו היה כאן ספק טומאה או ודאי טומאה, הרי מכל מקום יש היום טרחה מרובה והפסד מרובה להרכבה אנשים אם נאמר להם שלא לטוס במטוס, ולעיתים רבות יש בזה אף צורך מצווה ושיסעו ולפעמים אף כבוד הבריות וצורך גדול, ולזה נראה להתיר בשב ואל תעשה, ואפילו בקום עשה לפעמים. מכל מקום לא נראה שהגדרה זו נכונה, ועל כן קל וחומר שיש להתיר לאחר שקבענו שבאמת אין זה נחשב מקום ספק כלל.

נוסף לזה, הלא כבר אמרנו שיש

שהתירו משום צמיד פתיל, וגם הזכרנו דעת ארבע ראשונים הסוברים שטומאת הקברות כלל אינה בוקעת ועולה, ואף יש להעיר מה שבגליון מהרש"א על השולחן ערוך (יו"ד, שע"ב) הביא מי שאומר שרק מדרבנן החמירו באוהל זרוק שאינו אוהל אך מדאורייתא ודאי הוא אוהל אף לדעת הרמב"ם, ואם הטומאה אינה אלא מדרבנן הרי שמשום כבוד הבריות ואף סתם צורך יש מקום להתיר יותר.

בשולי הדברים אומר, שלעניות דעתי מה שראיתי שיש שעוטפים עצמם בשקית בתוך המטוס הוא חילול ה' גדול, ומביא לכך שהדת הקדושה נעשית ללעג בפי הבריות. אף אם אין מסכימים עמי כלל במה שכתבתי כאן יסודות להתיר את הטיסה אין להתיר את ההתעטפות בשקית אלא יש לחפש טיסה אחרת שאינה עוברת מעל הקברים. וממדת חסידות ודאי יש מקום להחמיר שלא לטוס מעל קברים אלו, אך לא משום זה יש לעשות את דתנו ללעג ולקלס בפי כל העמים.

מכל מקום, מילתי אמורה להתיר משום שאף בקום עשה יש רבים המתירים באיסור טומאה דאורייתא, וכל שכן בשב ואל תעשה שנראה לי שהעולה

למטוס הוא נכנס בגדר זה, וכל שכן שכלל לא ברור לי שאפשר לברר הדבר לאשורו או שיש חובה על הכהן לברר הדבר ועל כן אין הוא נחשב כלל כנכנס למקום הספק. על כן, לצורך מותר ודאי, ושלא לצורך אלא לטיול בעלמא המחמיר לברר את המסלול הנסיעה על מנת לצאת מידי כל חשש תבוא עליו

ברכה, והמקל לטוס בלא בדיקה ודאי יש לו על מי לסמוך.
וה' יצילנו משגיאות.

יונתן רוזנצוויג,
החופ"ק נצח מנשה, בית שמש.

סיכום הלכה למעשה: אין איסור לכהן לטוס במטוס אף כשיש חשש שעובר על בית קברות, והמחמירים יטוסו במטוס שאין בו חשש כזה כלל.